

Var kan *Konsten att bygga meningar* användas som kurslitteratur?

Boken *Konsten att bygga meningar. Om grammatik, interpunktion och stilistisk finesse* är en bok om syntax och stil. Den riktar sig till alla textintresserade – men särskilt till svensklärare, redaktörer, språkkonsulter, språkvetare och skribenter. Den är tänkt som en fristående handbok eller ett översiktsverk, men den kan också användas för att undervisa i skrivande, satslära, textbindning och informationsstruktur samt stilistik.

Till många av bokens kapitel finns det övningar med facit, som kan laddas ner fritt av vem som helst som vill öva sig i syntaxanalys ([pdf här](#)).

Denna text är tänkt som ett underlag riktat till universitetslärare som vill få en snabb presentation av vilka moment och begrepp som boken täcker, och var i boken de hittas. Boken har 27 kapitel, och här ses innehållsförteckningen:

Innehållsförteckning för *Konsten att bygga meningar*

1. Introduktion	15. Kommatering och stil: en jämförelse av fem duktiga skribenter
2. Kort om genre och stil	16. Vänstertyngd och periodisk meningsbyggnad
3. Huvudsats vs. mening	17. Pleonastiskt <i>så</i> i fundamentskarven
4. Satsradning	18. Parentetiska tillägg: inskott och sluttillägg
5. Alternativ till satsradning: bindeord, semikolon, kolon och tankstreck	19. Inskott – och deras skiljetecken
6. Primära satsdelar	20. Sattstillägg (= finalt inskott)
7. Huvudsatsschemat	21. Asyndes
8. Samordning	22. Bisatsschema och stildrag hos bisatser
9. Bisatser	23. Hypotax
10. Tre typer av bisatser	24. Carl Bildt-adverbial (= tunga adverbial på satsadverbialets plats)
11. Ofullständiga meningar	25. Mer om objekt och predikativ
12. Nominalfraser och stilistiskt markerade attribut	26. Informationsstruktur och variation i satsschemat
13. Bisats i bisats	27. Ellips
14. Kommateringens grundregler	

GÖTEBORGS UNIVERSITET

49

Härifrån och framåt beskrivs i tur och ordning hur boken tar upp moment som kan vara relevanta för kurser i

1. skrivande och stilistik
2. syntaxanalys
3. textbindnings- och informationsstrukturanalys.

Skrivande och stilistik

Boken tar upp hur skiljetecknen *komma*, *kolon*, *tankstreck* och *semikolon* kan användas med olika effekt och definierar och diskuterar stileffekten av *satsradning*, *icke-huvudsatsformade meningar* och parentetiska tillägg i form av *inscott* eller *finala tillägg*. Dessutom diskuterar den *fundamentinnehåll* och *fundamentlängd*, *periodisk meningsbyggnad*, *hypotax*, *asyndes*, *nominal-frasutbyggnad*, *Carl Bildt-adverbial* (VP-adverbial i mittfältet) och andra ordföljdsvarianter som är stilistiskt markerade. En viktig poäng är att vissa konstruktioner ger en mer emotiv stil, och därför bör undvikas av den som eftersträvar en formell och objektiv stil.

Boken är disponerad så att det mest grundläggande kommer först – som skillnaden mellan en *grafisk mening* och *huvudsats* – medan mer avancerade saker kommer mot slutet. Därför kan man på mer grundläggande skrivkurser nöja sig med att använda bokens första 14 kapitel, eller ett urval av dem.

Boken har många konkreta exempel från facktext, tidningstext och romaner, och en stor del är skrivna av välkända författare. De många romanexemplen gör att boken också kan fungera på kurser i litterär stilistik eller kreativt skrivande.

Satslära

Boken tar upp primära satsdelar, satsschemat, bisatstyper, fraslära med fokus på nominalfraser och informationsstrukturellt motiverade avvikelser från ordinarie sats-schema. Mot slutet berörs också distinktionen mellan fria och bundna bestämningar.

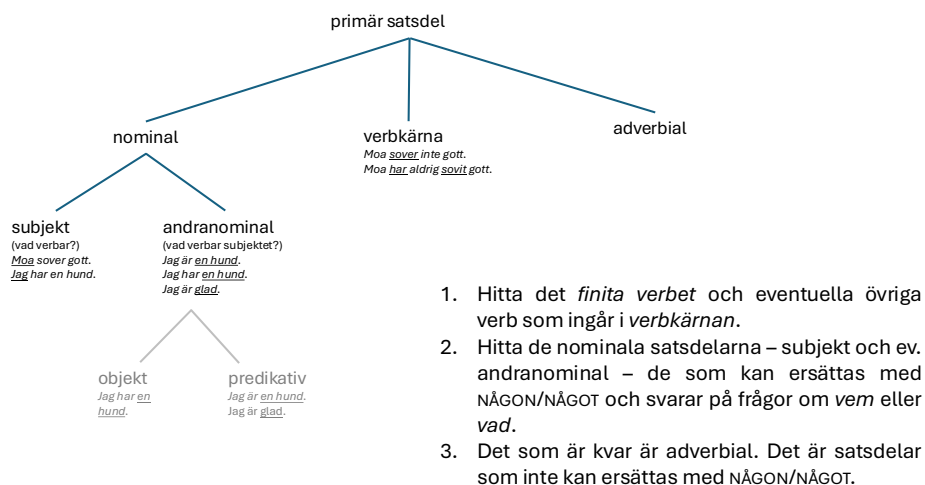
Huvudsats vs. grafisk mening (kap. 3)

I kapitel 3 införs ett grafiskt definierat meningsbegrepp som kontrasteras mot ett grammatiskt definierat huvudsatsbegrepp. Huvudsatsen definieras som ett språkligt yttrande som

1. är ett påstående, en fråga eller en uppmaning
2. är självständigt, dvs. inte en del av en annan sats eller fras
3. innehåller ett subjekt (uppmaningssatser undantagna) och ett predikatsled.

Primära satsdelar (kap. 6)

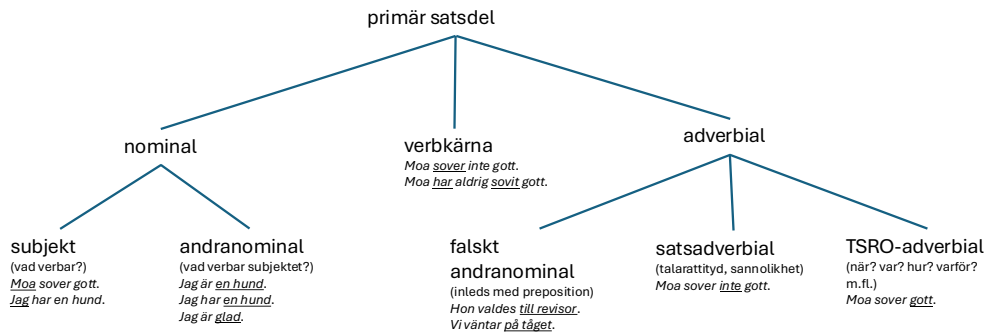
Målet har varit att försöka hålla nere antalet begrepp och att inledningsvis inte introducera fler än vad som behövs för att kunna placera in satsdelar i ett positionsschema av Diderichsens typ. Därför introducerar boken i kapitel 6 en minimalistisk begreppsapparat bestående av fyra primära satsdelar: *verbkärna*, *subjekt*, *andranominal* och *adverbial*.

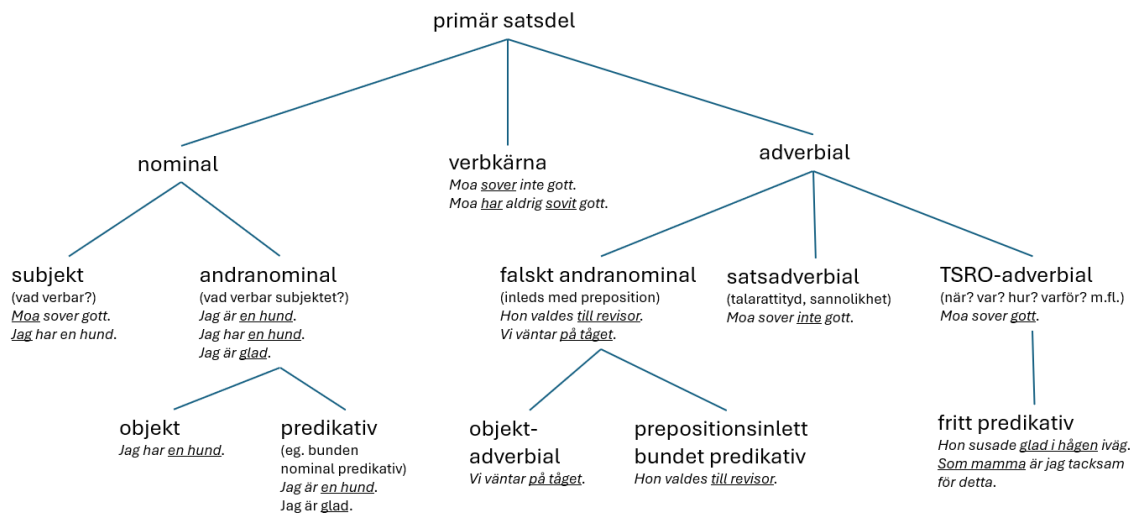
Termen *predikat* undviks, eftersom den är tvetydig, och istället används alltså *verbkärna* om det finita verbet plus eventuella infinitiva verb, reflexiver och verbpartiklar.

Objekt och bundna nominala predikativ sammanförs till en kategori som kallas *andranominal* (jfr deras position i satsschemat, som brukar kallas N2). Adverbial beskrivs som en restkategori, men för att göra adverbialens funktion mer gripbar delas de i kapitel 6 in i följande tre huvudkategorier:

- omständighetsadverbial (=TSRO-adverbial)
- satsadverbial
- falska andranominal (=objektadverbial och motsvarande predikativ)

Denna typologi används ända fram till och med bokens kapitel 24, även om satsapposition också berörs av och till (i samband med bisatser (kap. 10), ofullständiga meningar (kap. 11) och finala tillägg (kap. 20)). Först i kapitel 25 görs en noggrannare beskrivning av olika slags objekt och predikativ, enligt typologin i nedanstående figur.

Distinktionen mellan *formellt* och *egentligt subjekt* behandlas i kap. 26.4.4.

Verbens valens – fria och bundna bestämningar (kap. 25.2)

Termen *valens* används inte i boken, men i kapitel 25.2 görs en distinktion mellan *fria* och *bundna predikativ*. I samband med detta visas hur vissa satsdelsroller som ett verb delar ut är obligatoriska eller åtminstone ingår i verbets ordinarie konstruktionsmönster:

- (1) *Jag heter.
- (2) *Du liknar.
- (3) Jag heter Ylva.
- (4) Du liknar Frida Kahlo.
- (5) Läkaren opererar.
- (6) Läkaren opererar patienten.
- (7) Sixten åt.
- (8) Sixten åt sin middag.
- (9) Jag gav en tulpan.
- (10) Jag gav min fröken en tulpan.
- (11) Vi har målat borden.
- (12) Vi har målat borden gröna.

Satsschema (kap. 7)

Ett huvudsatsschema av Diderichsen-typ introduceras i kapitel 7.

VERB 1	NOMINAL 1	ADVERBIAL 1	VERB 2	NOMINAL 2 andranominal (objekt & predikativ)	ADVERBIAL 2
finit	subjekt	satsadverbial	resten		övriga
Får	man	inte	köpa	korv	idag?
Har	din chef	aldrig	verkat	ledsen	på jobbet?
Skulle	du	möjligen	kunna skicka	mig boken	via internposten?

I kapitel 22 introduceras bisatsschema och ett s.k. *supersatsschema*, alltså ett generaliserat satsschema av Platzack-typ, som kan hantera de flesta typer av satser och satsförkortningar.

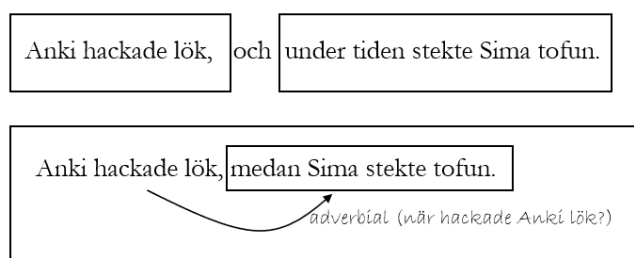
I kapitel 24 och 26 behandlas informationsstrukturellt motiverade ledföljdsavvikelser, till exempel *Carl Bildt-adverbial* (icke-satsadverbial i mittfältet), *det*-konstruktioner, satsfläta, prepositionsstrandning, objektsskifte, postponerade objekt och relativsatser samt ledföljden *adverbial-subjekt* i mittfältet. Begreppet *informationstyngd* och de relaterade *tema*, *rema* och *scen* introduceras för att förklara avvikelserna.

Bisatser (kap. 9, 10, 13 och 22)

Bisatser definieras i kapitel 9 funktionellt som en sats som är underordnad. För att underlätta förståelsen av skillnaden mellan semantik och struktur används exempel av följande typ:

- (13) Anki hackade lök. Under tiden stekte Sima tofun.
- (14) Anki hackade lök, och under tiden stekte Sima tofun.
- (15) Anki hackade lök, medan Sima stekte tofun.

BIFF-regeln lärs ut, och satsanalys med rutor används för att visa hierarkier.

I kapitel 10 delas bisatserna in i tre typer: nominala, adverbiala och relativa. En nackdel med detta är att vissa typer av attributiva bisatser, som *det faktum att vi kommer*, inte riktigt passar i någon kategori.

I kapitel 9 och 10 är alla bisatser av första graden, men i kapitel 13 beskrivs djupare bisatsinbäddning.

Kapitel 22 visar bisatsers ledföljd och diskuterar några specialtyper, som de huvudsatsformade.

Fraslära (kap. 12)

Boken introducerar i kapitel 12 fyra frastyper (*nominalfraser*, *prepositionsfraser*, *adjektivfraser* och *infinitivfraser*), varav nominalfraserna får i särklass mest utrymme. *Adverbfraser* och *verbfraser* används inte i boken men definieras kort i slutet av kapitlet. Där finns också en matris som visar typiska samband mellan form och funktion.

	subjekt	andranominal	adverbial	reaktion	attribut
nominalfraser	<u>Mannen med flaskan</u> somnade.	Jag såg <u>mannen med flaskan</u> .	En vintermorgon såg jag <u>mannen med flaskan</u> .	Jag litar inte på <u>mannen med flaskan</u> . Jag litar inte på <u>mannen med flaskan</u> .	<u>en portion sill</u>
prepositionsfraser			Jag fixade <u>med flaskan</u> . Jag slog honom <u>med flaskan</u> .		<u>mannen med flaskan</u> <u>en portion sill med god smak</u>
adjektivfraser		Jag blev <u>väldigt glad</u> .			<u>en väldigt glad katt</u>
infinitivfraser	<u>Att hoppa rep</u> är kul.	Jag gillar <u>att hoppa rep</u> .		Jag struntar i <u>att hoppa rep</u> .	<u>rätt att överklaga</u>
bisats	<u>Att du hoppar rep</u> är kul.	Jag gillar <u>att du hoppar rep</u> .	Jag blev glad <u>när du hoppade rep</u> .	Jag struntar i <u>att du hoppar rep</u> .	<u>mannen som höll i en flaska</u>

Textbindning och informationsstruktur

På textanalyskurser brukar studenterna få lära sig att det finns *referensbindning*, *tema-remabindning* och *konnektivbindning*. *Referensbindning* och de många olika semantiska relationer som referenter kan ha sinsemellan är knappast något som beskrivs i boken, men i kapitel 12 beskrivs nominalfraser som något som har referens. Där visas också hur ett anaforsiskt *det* kan referera till ett föregående satspåstående. I kapitel 26.4.4 beskrivs hur vissa *det* är icke-referentiella.

Konnektivbindning berörs i kapitel 4 och 5, som visar hur två huvudsatser i samma mening antingen kan avgränsas med bara ett skiljetecken (komma, kolon, tankstreck, semikolon) eller fogas samman med ett bindeord. I kapitel 21 om asyndes analyseras närmare effekten av att utelämna fugeord.

Begreppen *tema* och *rema*, liksom mellantinget *scen* och begreppen *temaprogression* och *temaupprepning*, introduceras och används i kapitel 24 och 26. I kapitel 24 visas hur Carl Bildt-adverbial (VP-adverbial i mittfältet) är ett redskap för att hantera TTT: tydlighet, trängsel och tyngd, alltså för att syftningsproblem inte ska uppstå och för att tunga led ska kunna hamna sist i satsen. I kapitel 26 visas hur vissa typer av led kan få emfas genom att placeras i fundamentet (satsadverbial, bundna predikativ och rematiska objekt) och den informationsstrukturella logiken bakom *det*-konstruktioner, satsfläta, prepositionssträndning, objektsskifte, postponerade objekt och relativsatser samt ledföljden *adverbial-subjekt* i mittfältet.